

ŽMOGUS BE
SAVYBIŲ

Iš smalsumo jis priėjo arčiau ir atsistojo už jos. Prieš jį dabar gulėjo krūva popierių, ant kurių buvo gyvenusi tėvo ranka, kurios judesius buvo beveik dar galima justi, ir ten, tarsi persikūnijusi scenoje, Agata išdarinėjo beveik tą patį. Tikslas, dėl ko tai buvo daroma, mintis, jog tai reikalinga klastotei, išnyko. Ir iš tikrųjų Agata apie tai net nepagalvojo. Teisingumas virš jos pleveno kaip liepsna, o ne kaip logika. Gerumas, dora ir teisingumas, kiek ji galėjo spręsti apie šias dorybes pagal žmones, kuriuos pažinojo, ir juolab pagal profesorių Hagauerį, jai visada atrodė tiktai kaip nuo drabužio pašalinta dėmė; o neteisybė, tą akimirką plevenusi virš jos pačios, buvo jai kaip pasaulis, apšviestas tekančios saulės spindulių. Jai atrodė, kad teisingumas ir neteisingumas jau nebe bendros sąvokos, ne daugelio žmonių labai sukurtas kompromisas, o stebuklingas mano ir tavo susitikimas, pirmapradžio, dar su niekuo nepalyginamo ir niekuo nepamatuojamo kūrinio beprotystė. Apskritai ji darė iš nusi-kaltimo dovaną Ulrichui, atsiduodama į jo rankas, tvirtai tikėdama, kad jis supras jos lengvabūdiškumą, ir panašiai kaip vaikai, kurie, kai nori ką nors padovanoti, o patys nieko neturi, prasimano pačių netikėčiausių dalykų. Ir Ulrichas didumą to nuspėjo. Kai jo akys sekė jos judesius, jam tai teikė tokį malonumą, kokio dar niekada nebuvo patyręs, nes buvo kažkokios pasakiškos beprasmybės tame, jog staiga visiškai ir be jokios atodairios pasiduoda tam, ką daro kita būtybė. Netgi jei ir prisimindavo, kad tuo metu kažkam trečiam vis dėlto daroma bloga, tokia mintis blyksteldavo tiktai sekundę kaip kirvis, ir jis greitai nusiramindavo pamanęs, kad tai, ką dabar daro jo sesuo, kol kas dar nieko neliečia; jų nebuvo sutarta, kad tie braižo bandymai iš tiesų bus panaudoti, o ką Agata darė tarp savo keturių sienų – jos reikalas, kol nėra jokių pasekmių už namų durų.

Ji šūktelėjo dabar brolių, atsigręžė ir nusistebėjo pamačiusi, kad jis stovi už jos. Ji atsikvošėjo. Buvo parašiusi viską, ką norėjo parašyti, ir dabar ryžtingai rudino tai žvakės liepsnoje, kad suteiktų raštui seną išvaizdą. Ji atkišo laisvą ranką Ulrichui, jis jos nepa-ėmė, tačiau ir neįstengė visiškai pasislėpti už niūrios minos. Tada ji pasakė:

– Klausyk, jei kas nors yra prieštaringa, o tu mėgsti abi prieštaro-ros puses – iš tiesų mėgsti! – argi tu jos kartu nepanaikini, norė-damas to ar ne!

– Šis klausimas suformuluotas pernelyg lengvabūdiškai, – surzgė Ulrichas.

Bet Agata žinojo, kad jis spręs apie tai savo „antruoju mąstymu“. Ji paėmė švarų popieriaus lapą ir išdykėliškai parašė senamadiška rašysena, kurią puikiai mokėjo pamėgdžioti: „Mano bloga duktė Agata neduoda jokios dingsties pakeisti šiuos kartą duotus nurodymus mano gero sūnaus Ulo nenaudai!“ Ji nepasitenkino tuo ir kitame lape parašė: „Mano duktė Agata privalo būti kurį laiką auklėjama mano gero sūnaus Ulo.“

Taip buvo, bet visa tai smulkiai prisiminęs Ulrichas galų gale tiek pat žinojo, ką daryti, kaip ir iš pradžių.

Jis privalėjo neišvažiuoti neištaisęs padėties – tai buvo aišku! Tačiau jam iškretė pokštą dabartinis prietaras, kad į nieką negalima žiūrėti pernelyg rimtai, pašnibždėjęs, jog kol kas paliktų sceną ir nedidintų šio ginčytino epizodo reikšmės karštais prieštaravimais. Niekas esą taip karšta nevalgoma, kaip verdama; iš pačių didžiausių perdėjimų, jeigu paliksi juos likimo valiai, ilgainiui atsiranda naujas vidutinis dydis; būtų buvę negalima sėsti į jokių traukinį ir gatvėje būtų reikėję visuomet turėti rankoje užtaisytą pistoletą, jeigu nebūtų buvę galima pasikliauti vidutinių dydžių dėsnium, kuris perdėtas galimybes savaimė daro neįmanomas, – Ulrichas patikėjo šia europietiška patirtimi ir nepaisydamas abejonių išvyko namo. Iš esmės jis net džiaugėsi, kad Agata pasirodė esanti kitokia.

Tačiau kaip pridera sutvarkyti tą reikalą buvo galima tikrai vienaip – Ulrichas privalėjo kiek galima greičiau padaryti tai, ko nebuvo padaręs. Jam reikėjo nedelsiant išsiųsti seseriai skubų laišką arba telegramą ir jis įsivaizdavo, kad ten turėtų būti maždaug tokie žodžiai: „Aš atsisakau palaikyti su tavimi bet kokius santykius, kol tu...“ Tačiau parašyti taip jis buvo visiškai nenusiteikęs, tą akimirką jam tai buvo tiesiog neįmanoma.

Be to, prieš tą lemtingą incidentą buvo priimtas sprendimas, kad jie artimiausias savaites gyvens kartu arba bent jau pabandys gyventi, ir per tą trumpą iki išsiskyrimo likusį laiką daugiausia apie tai ir turėjo kalbėti. Kol kas jie sutarė dėl termino „kol truks skrybės“, kad Agata turėtų, kas jai pataria ir globoja. Bet dabar, visa tai prisimenant, Ulrichui iškilo atmintyje ir ankstesni sesers žodžiai, kad ji norinti „nužudyti Hagauerį“, ir, matyt, tas „planas“

veikė ir įgijo naują pavidalą. Ji energingai reikalavo kuo greičiau parduoti šeimos sklypą, matyt, tam, kad būtų panaikintas nekilnojamasis turtas, nors galėjo atrodyti protinga ir dėl kitų priežasčių; šiaip ar taip, brolis ir sesuo nusprendė kreiptis į maklerių firmą ir nustatė pardavimo sąlygas. Taigi Ulrichas dabar turėjo pagalvoti ir apie tai, kas laukia sesers, kai jis grįš prie savo nerūpestingai laikino ir jo paties nepripažįstamo gyvenimo. Padėtis, kurioje ji atsidadė, negalėjo tęstis amžinai. Nors jie ir stebėtinai suartėjo per tą trumpą laiką – tai panašu į likimų susikryžiovimą, galvojo Ulrichas, taip, matyt, išėjo ir dėl daugelio nepriklausomų smulkmenų; Agatai viskas, matyt, atrodė gana romantiška, jie labai mažai pažinnojo vienas kitą – mažai žinojo tų įvairių smulkmenų, nuo kurių priklauso bendras gyvenimas. Galvodamas apie savo seserį objektyviai, Ulrichas matė dar daug neišspręstų klausimų, netgi apie jos praeitį negalėjo susidaryti tvirtos nuomonės; daugiausia, jo nuomone, čia galėjo paaiškinti mintis, jog su viskuo, kas vyksta apie ją ar su ja, ji elgiasi labai nerūpestingai ir gyvena labai miglotais ir galbūt net fantastiniais lūkesčiais, lydinčiais jos tikrąjį gyvenimą; toks paaiškinimas piršosi ir todėl, kad ji taip ilgai gyveno su Hagarieriu ir taip greitai nutraukė su juo santykius. Prie šio vaizdo derėjo ir tai, kad ji neapgalvojo savo ateities: išėjo iš namų ir to jai kol kas, atrodė, užteko, o klausimų, kas bus toliau, vengė. Ir Ulrichas negalėjo įsivaizduoti, kad dabar bus be vyro ir, aišku, kažko lauks, kaip jauna mergina, nei to, koks turi būti vyras, kuriam tiktų jo sesuo; jis tai ir pasakė jai prieš pat išvažiuodamas.

O ji išsigandusi – ir, matyt, truputį su dirbtine, suvaidinta baimė – pasižiūrėjo jam į veidą ir ramiai atsakė klausimu į klausimą:

– Argi aš negaliu artimiausiu metu tiesiog pagyventi pas tave? Kam mums viską aptarti?

Taigi tada, ir nė kiek ne anksčiau, buvo patvirtintas sprendimas, kad jie susieis. Bet Ulrichas suprato, kad tuo eksperimentu baigsis jo „gyvenimo atostogaujant“ eksperimentas. Jis nenorėjo svarstyti, kokių tai turės pasekmių, tačiau tai, kad jo gyvenime nuo šiol atsiras tam tikrų suvaržymų, jam buvo ne prie širdies, ir jis pirmąkart pagalvojo apie pažįstamą ratą, o ypač apie paralelinės akcijos moteris. Su būsima permaina susijusi perspektyva nuo viso to atsiriboti jam atrodė nuostabi. Kaip patalpose dažnai užtenka

pakeisti tiktai kokią nors smulkmeną, kad nyki akustika įgytų puiškų rezonansą, taip dabar vaizduotėje jo mažas namas virto kriaukle, kurioje miesto šniokštimas girdimas kaip tolimas srautas.

O paskui, atrodo, to pokalbio pabaigoje, buvo dar ypatingas mažas pokalbis.

– Mes gyvensime kaip atsiskyrėliai, – pasakė Agata su linksma šypsena, – tačiau meilės reikaluose kiekvienas, aišku, lieka laisvas. Bent jau tau niekas nekliudys! – užtikrino ji.

– Ar žinai, – atsakė į tai Ulrichas, – kad mes įeiname į tūkstantmetę karalystę?

– Ką tai reiškia?

– Mes jau tiek prikalbėjome apie meilę, kuri ne teka kaip upelis į kažkokį tikslą, o kaip jūra sudaro būseną! Pasakyk atvirai: kai tau mokykloje pasakojo, kad angelai rojuje nieko neveikia, tiktai būna Viešpaties akivaizdoje ir jį šlovina, ar tu galėjai įsivaizduoti tokią palaimingą nieko neveikimą ir nieko negalvojimą?

– Aš visuomet įsivaizdavau, jog tai nuobodoka, dėl to, aišku, kaltas mano netobulumas, – atsakė Agata.

– Bet po viso to, dėl ko mes susitarėme, – tarė Ulrichas, – tu privalai įsivaizduoti, kad ta jūra yra nejudrumas ir vienatvė, be perstogės papildoma kristališkai tyrais įvykiais. Senovė bandė tokią gyvenimą įsivaizduoti jau žemėje: tai tūkstantmetė karalystė, sukurta pagal mus pačius ir vis dėlto nesanti tarp mums žinomų! Ir taip mes gyvensime! Mes nusimesime bet kokią savimylą, mes nekaupsime nei turtų, nei žinių, nei meilužių, nei draugų, nei principų, nei pačių savęs, tada mūsų dvasia atsiskleis, atsivers žmogui ir gyvuliui taip, kad mes jau nebegalėsime būti patys savimi ir išliksime tiktai susilieję su visu pasauliu!

Tas mažas tarpinis pokalbis buvo pokštas. Jis tuo metu pieštuku rašė pastabas ir aptarinėjo su seserimi, kas jos laukia, jeigu parduos namą ir baldus. Be to, buvo piktas ir pats nežinojo, ar piktžodžiauja ar fantazuoja. Dėl to jie kaip reikia ir neaptarė testamento reikalų.

Ir šiandien, matyt, visos tos pašalinės aplinkybės buvo kaltos, kad Ulrichas nepriėjo prie veiksmingos atgailos. Sesers išpuolyje daug kas jam patiko, nors jis pats prakišo; jis turėjo pripažinti, kad dėl to „pagal laisvų protų taisyklę“ gyvenantis žmogus, kuriam jis

teikia pernelyg daug nuolaidų, staiga atsidūrė pavojingoje priešpriešoje su ta labai neaiškia asmenybe, iš kurios sklinda tikrasis ritmas. Jis taip pat neturėjo išsisukti nuo tokio poelgio pasekmių kaip nors greitai ir įprastai jį ištaisydamas. Tačiau tai reiškė, kad nėra jokių taisyklių, ir viską reikia palikti saviėgali.

16

Susitikimas su diplomatiškuoju Diotimos vyru

Rytas neatnešė Ulrichui aiškumo, ir vėlyvą popietę jis nusprendė – siekdamas prasklaidyti jį slegiantį rimtumą – aplankyti savo sielos išvadavimu nuo civilizacijos užsiėmusią pusseserę.

Jo nuostabai, dar nespėjęs sugrįžti iš Diotimos kambario Rachelei, jį priėmė išėjęs pasitikti skyriaus vedėjas Tucis.

– Mano žmona šiandien prastai jaučiasi, – paaiškino įgudęs vyras su tuo tuščiu švelnumu balse, kurio skambesys nuo kas mėnesį besikartojančio vartojimo jau virtęs formule, atskleidžiančia namų paslaptį. – Aš nežinau, ar ji galės jus priimti.

Jis buvo apsirengęs išeiti, bet mielai liko su Ulrichu.

Šis pasinaudojo proga pasiteirauti apie Arnheimą.

– Arnheimas buvo Anglijoje, o dabar yra Peterburge, – pranešė Tucis.

Savų reikalų slegiamą Ulrichą ta nereikšminga ir visiškai natūrali žinia paveikė taip, lyg pasaulis visa pilnatve ir judrumu būtų pasruvęs į jį.

– Ir gerai, – tarė diplomatas. – Tegu sau važinėja šen ir ten. Tai sudaro galimybę kai ką pastebėti ir sužinoti.

– Taigi jūs vis dar manote, jog jis važinėja su pacifistine caro užduotimi? – paklausė Ulrichas pralinksmedamas.

Aš tuo tikras labiau negu bet kada, – paprastai atsakė aukštasis valdininkas, atsakingas už Austrijos–Vengrijos politiką.

Bet staiga Ulrichas suabejojo, ar Tucis toks naivus, ar tik apsimetinėja ir šaiposi iš jo; truputį pyktelėjęs jis numojo ranka į Arnheimą ir pasiteiravo:

– Girdėjau, kad man nesant čia duotas šūkis „Veikti!“?

Kaip visada, kai buvo kalbama apie paralelinę akciją, Tuciui, rodės, buvo malonu vaidinti nieko nežinantį ir gudrų; jis trūktelėjo pečiais ir šyptelėjo:

– Nenoriu aplenkti žmonos, jūs juk išgirsite tai iš jos, kai ji galės jus priimti!

Bet po valandėlės jo ūsiukai ėmė virpčioti, o didelėse tamsiose akyse raugintos odos spalvos veide sublizgo neaiški kančia.

– Jūs juk irgi iš tų knygų, – pasakė jis lėtai, – todėl galbūt man paaiškinsite, ką tai reiškia, kai sakoma, jog žmogus turi sielą?

Atrodė, jog Tucis išties nori kalbėti tuo klausimu, ir įspūdi, jog jis kenčia, matyt, kėlė jo netikrumas. Ulrichui iš karto neatsakius, jis kalbėjo toliau:

– Kai sakoma „sielos žmogus“, turima galvoje ištikimą, pareigingą, nuoširdų vaikiną, – mano kanceliarijos direktorius toks! Bet juk tai galų gale nesavarankiškumo savybės! Ar siela yra moterų savybė: ir tai maždaug tas pats, kaip pasakyti, kad jos lengviau pravirksta už vyrus ir lengviau parausta...

– Jūsų žmona turi sielą, – pataisė jį Ulrichas taip rimtai, lyg konstatuotų, kad jos tamsūs kaip naktis plaukai.

Tucio veidas truputį pablyško.

– Mano žmona turi proto, – lėtai pasakė jis, – ji ne veltui laikoma protinga moterimi. Aš ją kartais kankinu ir prikaišioju estetizmą. Tuomet ji pyksta. Tačiau tai dar ne siela... – jis truputį pagalvojo. – Ar jūs kada nors buvote pas kokią nors burtininkę? – paklausė paskui. – Ji išburs jums ateitį iš rankos ar iš plauko, kartais stebėtinai tiksliai. Tai kažkokie gabumai ar triukai. Bet ar galite įsivaizduoti ką nors prasminga, kai, pavyzdžiui, kas nors pasako, kad esama tokios epochos ženklų, kai mūsų sielos žvelgs į viena kitą bemaž netarpininkaujant jausmams! Iškart pridursiu, – greitai papildė jis, – kad tai reikia suprasti ne kaip nors vaizdžiai, o taip, jog jeigu jūs, kad ir ką darytumėte, nesate geras žmogus, tai šiandien, kadangi bundančios sielos epocha jau prasidėjo, bus juntama daug labiau negu ankstesniais amžiais! Ar jūs tuo tikite?

Tuciui kalbant niekada negalėjai suprasti, iš ko jis šaiposi – iš savęs ar iš pašnekovo, ir Ulrichas dėl visa ko atsakė:

– Aš jumis dėtas tai patikrinčiau bandymu!

– Nepokštaukite, mano mielas, tai nekilnu, jei pačiam niekas negresia, – gailiai ištarė Tucis. – Tačiau mano žmona reikalauja, kad aš rimtai žiūrėčiau į tokias frazes, net jeigu su jomis ir nesutinku, ir aš

būnu priverstas pasiduoti, neturėdamas jokios galimybės apsiginti. Štai aš, prispirtas bėdos, ir prisiminiau, kad jūs irgi iš tų knygų?..

– Tuodu tvirtinimai priklauso Meterlinkui, jeigu aš neklystu, – padėjo Ulrichas.

– Mat kaip! Jam? Taip, tai visiškai įmanoma. Tai tas, kur?.. Na taip, taip. Tai jis, matyt, tas pats, kuris tvirtina, kad nėra tiesos? Išskyrus mylinčiųjų! – sako jis. – Jeigu aš myliu žmogų, tai tiesiogiai dalyvauju paslaptingoje tiesoje, kuri yra didesnė už tikrąją. O jeigu mes remiamės tiksliais žiniomis apie žmones ir pagal stebėjimą sprendžiame apie juos, tai, girdi, jokios vertės neturi. Taip sako ir tas jūsų... kaip jis ten?

– Aš išties nežinau. Tai lyg ir jo stilius.

– O aš įsivaizdavau, kad Arnheimu.

– Arnheimas yra daug iš jo perėmęs, o jis daug iš kitų; abu jie gabūs eklektikai.

– Taip? Taigi tai seni dalykai? Bet tuomet paaiškinkite man, dėl Dievo meilės, kaip šiandien galima spausdinti tokius dalykus?! – paprašė Tucus. – Kai žmona man atsako: „Protas nieko neįrodo, mintys nepasiekia sielos!“ arba: „Virš tikslumo yra išmintis ir meilės karalystė, kuri tiksliais žodžiais tiktai suteršiama!“ – aš suprantu, kodėl ji taip kalba: ji yra moteris, ji taip ginasi nuo vyro logikos! Bet kaip tai gali sakyti vyras?! – Tucus prisislinko arčiau ir uždėjo Ulrichui ant kelio ranką: „Tiesa kaip žuvis plaukioja nematomame principe; kai tiktai iš ten ištraukiama, ji išleidžia kvapą: ką jūs apie tai pasakysite? Galbūt tai susiję su skirtumu tarp „erotiko“ ir „seksualo“?

Ulrichas šyptelėjo:

– Jūs iš tiesų norite, kad aš atsakyčiau?

– Aš tiesiog degu iš nekantrios!

– Nežinau, kaip čia pradėti.

– Matote! Vyras tarpusavyje nekalba apie tokius dalykus. Bet jeigu jūs turėtumėte sielą, dabar jūs tiesiog stebėtumėte mano sielą ir ja gerėtumėtės. Mes pakiltume į tokį aukštį, kur nėra nei minčių, nei žodžių, nei veiksmų, užtat yra paslaptinių jėgų ir sukrečiančio tylėjimo! Ar galima sielai parūkyti? – paklausė jis ir užsidegė cigaretę; tiktai tada prisiminė namų šeimininko pareigą ir atkišo portsigarą ir Ulrichui.

Jis apskritai truputį didžiavosi, kad buvo skaitęs Arnheimu knygas, ir kaip tik tai, kad jis jų negalėjo pakęsti, glostė jo savimeilę,

nes būtent jis atskleidė galimą jų pompastiško stiliaus naudą neįžvelgiamiems diplomatijos tikslams. Ir iš tiesų niekas kitas nebūtų norėjęs imtis tokio sunkaus darbo veltui ir juo dėtas, matyt, būtų iki valiai pasišaipęs, o paskui neatsispyręs pagundai panaudoti vieną ar kitą citatą, ar ką nors iš tų papiktinančių neaiškių minčių (kurių vis tiek neįmanoma tiksliai nusakyti) apvilkti nauju apdaru. Tai daroma nenoromis, nes naujas kostiumas dar atrodo juokingas, tačiau prie jo greitai priprantama; nepastebimai keisdama išraiškos formą, taip keičiasi laiko dvasia, ir šiuo atveju Arnheimas būtų galėjęs įsigyti naują gerbėją. Netgi Tucus jau pripažino, kad, nepaisant jų principinio priešiško, reikalavimą sujungti sielą ir ekonomiką galima traktuoti kaip kažką panašaus į ekonomikos psichologiją, ir nuo Arnheimą jį tvirtai saugojo iš esmės tiktai Diotima. Kadangi tarp jos ir Arnheimą – niekam to nežinant – tada jau buvo prasi-dėjęs atšalimas, kėlęs įtarimą, kad viskas, ką Arnheimas kada nors buvo kalbėjęs apie sielą, tik atskalbinėjimai; dėl to Tuciui tokie po-sakiai buvo svaidomi su didesniu susierzinimu negu bet kada. To-dėl atleistina, jog jis, esant tokiai padėčiai, manė, kad žmonos san-tykiai su tuo žmogumi dar tebe gerėja; tai buvo ne meilė, prieš kurią vyras būtų galėjęs imtis atitinkamų priemonių, o „meilės būseną“ ir „mylinti mąstyseną“, taip nepasiekiamą bet kokiems žemiems įtarimams, kad pati Diotima atvirai kalbėjo apie tai, kokias mintis ji jai kelia, o pastaruoju metu netgi gana beatodairiškai reikalavo iš Tucio, kad jis tuose santykiuose irgi dalyvautų.

Būdamas šalia tos būsenos jis jautėsi esąs be galo sutrikęs ir pažeidžiamas, ji akino jį kaip saulės šviesa, iš visų pusių sklindanti iš neaiškaus aukščio, pagal kurį būtų galėjęs orientuotis, kad ras-tum šešėlį ir pasislėptum.

Ir jis klausėsi Ulricho.

– Bet aš noriu atkreipti jūsų dėmesį štai į ką. Mumyse paprastai vyksta nuolatinis pritekėjimas ir nutekėjimas to, kas patiriama. Jau-duliai, susidarantys mumyse, yra stimuliuojami iš išorės ir vėl išteka kaip veiksmai ar žodžiai. Įsivaizduokite tai kaip mechaniską vyk-smą. O paskui įsivaizduokite, kad jis sutriko: ir gausite užtvanką! Kas nors turės kaip nors išeiti iš krantų. Gali būti, kad susidarys tik pūslė.

– Jūs bent jau protingai kalbate, nors tai tik nesąmonės... – pa-gyrė Tucus.

Jis dar nesuprato, kad čia iš tiesų bręsta paaiškinimas, tačiau išlaikė pozą, ir nors nebetvėrė iš sielvarto, jo lūpose tebebuvo tokia išdidi kandi šypsena, kuria galėjo bet kuriuo momentu prisidengti.

– Atrodo, fiziologai sako, – kalbėjo toliau Ulrichas, – kad tai, ką mes vadiname sąmoningu veiksmu, kyla iš to, jog stimulus ne paprastai, taip sakant, įteka ir išteka, o perėjęs refleksų lanką; tuomet tas pasaulis, kurį mes patiriame, ir tas, kuriame veikiame, nors ir atrodo mums esąs tas pats, iš tiesų yra tarsi viršutinis ir apatinis malūno vanduo, ir jie yra tarsi sujungti sąmonės užtvanka, nuo kurios aukščiau, dydžio ir panašių dalykų priklauso pritekėjimas ir nutekėjimas. Arba, kitaip tariant: jeigu vienoje kurioje pusėje atsiranda kliūtis – pasaulis pasidaro svetimas, ar praeina noras veikti, – tada visiškai natūralu manyti, kad tokiu būdu gali susidaryti antra, aukštesnė sąmonė? Ar jūs manote, kad ne?

– Aš? – tarė Tucis. – Turiu pasakyti, kad man tai, kiek suprantu, visai nerūpi. Tegū dėl to tarpusavyje aiškinasi profesoriai, jeigu jiems tai atrodo svarbu. O praktiškai kalbant... – jis susimąstęs įsmeigė į peleninę cigaretę ir paskui piktai pakėlė akis, – kas valdo pasaulį – žmonės su dviem užtvankomis ar su viena?

– Aš maniau, kad jūs tenorėjote iš manęs išgirsti, kaip manding atsiranda tokios mintys.

– Jeigu jūs man tai pasakėte, aš to, deja, nesupratau, – tarė Tucis.

– Betgi tai labai paprasta: jūs neturite antros užtvankos, taigi neturite išminties principo ir nesuprantate nė žodžio iš to, ką kalba žmonės, turintys sielą. Ir aš jus sveikinu su tuo!

Ulrichas pamažu ėmė suvokti, kad jis kvaila forma ir puikioje draugijoje dėsto mintis, visiškai tinkamas paaiškinti jausmams, kurie neaiškiai jaudina jo paties širdį. Spėjimas, kad esant ypač dideliam jautrumui pergyvenimai gali persilieti per kraštą ir, nutekėję atgal, be ribų ir švelniai, kaip vanduo, sujungti jausmus su visais daiktais, priminė jam didžiuosius pokalbius su Agata, ir jo veidas nejučia įgijo iš dalies griežtą, iš dalies sutrikusią išraišką. Tucis stebėjo jį iš po pusiau nuleistų vokų ir iš Ulricho sarkazmo pobūdžio juto, kad jis čia nėra vienintelis, kurio „užsitvenkimai“ neatitinka jo norų.

Abu beveik nepastebėjo, kiek užtruko Rachelė, kurią Diotima buvo užlaikiusi, kad greitai padėtų susitvarkyti pačiai ir padaryti

kambaryje negalios tvarką, kuri neturėtų būti griežta, tačiau leistų priimti Ulrichą; dabar mergina perdavė, kad jis neišeitų ir turėtų kantrybės dar truputį palaukti, ir skubiai vėl grįžo pas ponią.

– Visos frazės, kurias jūs man susakėte, aišku, yra alegorijos, – pradžiai Ulrichas pokalbį po pertraukos, kad atsilygintų šeimnininkui už tai, kad jis palaikė jam kompaniją. – Savotiška peteliškių kalba! Ir tokie žmonės kaip Arnheimas man kelia maždaug tokių įspūdį, lyg jie augintųsi pilvus, maukdami tą skystutį nektarą! Tai yra, – greitai pridūrė jis, nes jam dar laiku dingtelėjo, kad negalima kartu įžeisti ir Diotimos, – kaip tik tokių įspūdį man kelia Arnheimas, nors man ir atrodo, kad savo sielą jis nešiojasi kišenėje kaip piniginę!

Tucis vėl pasidėjo portfelį ir pirštines, kurias pasirodžius Rachelei buvo greitai pasiėmęs, ir karštai atsakė:

– Žinote, kas tai yra? Turiu galvoje tai, ką jūs man taip įdomiai aiškinote. Tai ne kas kita kaip pacifizmo dvasia! – Jis patylėjo, kad tas atradimas padarytų įspūdį. – Pacifizmas diletantų rankose, be abejo, labai pavojingas, – atsargiai pridūrė jis.

Ulrichas norėjo nusijuokti, bet Tucis kalbėjo be galo rimtai, ir jisai dabar susiejo du dalykus, kurie iš tiesų buvo šiek tiek giminingi, kad ir kaip juokinga atrodytų įsivaizduoti, jog meilei ir pacifizmui bendra tai, kad abu jie sudaro diletantiško nežabotumo įspūdį. Ulrichas nežinojo, ką atsakyti, todėl tik pasinaudojo proga grįžti prie paralelinės akcijos ir paprieštaravo sakydamas, kad ji dabar kaip tik vyksta su lozungu „Veikti!“

– Tai tipiška Leinsdorfo idėja! – paniekinamai atsakė Tucis. – Ar dar prisimenate paskutinį pasitarimą prieš pat jums išvykstant? Leinsdorfas pareiškė: „Kažkas turi įvykti!“ Tuo viskas ir apsiriboja ir dabar vadinama šūkiu „Veikti!“. Ir Arnheimas, žinoma, nori prakišti savo rusišką pacifizmą. Jūs juk prisimenate, kad aš perspėjau dėl to? Bijau, kad dar paminėsite mano žodį! Niekur užsienio politika nėra tokia sunki kaip pas mus, ir aš jau tada pasakiau: „Kas šiandien imasi įgyvendinti fundamentalias politines idėjas, tas privalo turėti šiokių tokių bankrotininko ir šiokių tokių nusikaltėlio savybių!“ – Šįsyk Tucis kaip reikia įsikarščiaavo, matyt, todėl, kad Ulrichas jau po akimirkos galėjo būti pakviestas pas jo žmoną ir kad nenorėjo šiame pokalbyje likti vienintele pamokymus duodančia puse. – Paralelinė akcija kelia tarptautinį nepasitikėjimą, – pranešė

jis, – o jos vidaus politinis poveikis, kuris laikomas ir antigermanišku, ir antislavišku, atsiliepia ir mūsų užsienio politikai. Bet kad suvoktumėte skirtumą tarp diletantiško ir profesionalaus pacifizmo, aš jums kai ką paaiškinsiu: Austrija galėjo užkirsti kelią bet kokiam karui, bent jau trisdešimčiai metų, jei būtų įstojusi į *Antente cordiale*! Vyriausybės jubiliejaus proga ji tai, aišku, galėjo padaryti su be galo puikiu pacifistiniu gestu ir kartu patikinti Vokietiją, jog broliškai ją myli, sudarydama galimybę jai pasekti Austrija ar nepasekti. Dauguma mūsų tautų būtų buvusios sužavėtos. Dėl pigių Anglijos ir Prancūzijos kreditų mes būtume galėję taip sustiprinti savo armiją, kad Vokietija mūsų nebebaugintų. Būtume atsikratę Italijos, Prancūzija be mūsų nieko nebūtų galėjusi padaryti: vienu žodžiu, mes būtume buvę raktas į taiką ir karą ir būtume padarę didelį politinį verslą. Aš jums neišduodu tuo jokios paslapties: tai paprastas diplomatinis apskaičiavimas, kurį gali atlikti bet kuris prekybos atašė. Kodėl gi jo negalima realizuoti? Rūmų imponderabilijos: žmonės ten taip nekenčia JD, kad mano, jog būtų nepadoru tam pasiduoti. Monarchijų padėtis šiandien blogesnė, nes jos apsunkintos padorumo! Toliau seka vadinamosios visuomenės nuomonės imponderabilijos – čia aš pereinu prie paralelinės akcijos. Kodėl ji neformuoja visuomenės nuomonės?! Kodėl nemoko jos objektyviai žvelgti į daiktus? Supraskite, – tačiau čia Tucio išvedžiojimai prarado įtikinamumą, ir juose pasigirdo slepiamas liūdesys, – tas Arnheimas iš tiesų linksmina mane savo rašliava! Ne jis pirmas tai sugalvojo, ir kaip tik vakar, kai ilgai negalėjau užmigti, turėjau laiko apie tai truputį pamąstyti. Visuomet buvo politikų, kurie rašė romanus ar kūrė pjeses, pavyzdžiui, Klemanso, nekalbant jau apie Dizraelį; Bismarkas – ne, bet Bismarkas buvo griovikas. O dabar pasižiūrėkite į tuos prancūzų advokatus, kurie šiandien stovi prie vairo: tiesiog pavydas ima! Politiniai plėšikai, bet juos konsultuoja ir direktyvas duoda puikūs diplomatai, ir visi jie kažkada be jokios gėdos rašė pjeses ar romanus, bent jau jaunystėje, ir šiandien teberašo knygas. Manote, kad tos knygos ko nors vertos? Aš tai ne. Bet prisiekiu jums, jog vakar vakare pagalvojau: mūsų diplomatija kažką praranda, kad nekuria knygų, ir aš jums pasakysiu kodėl: pirma, diplomatas kaip ir sportininkas privalo mesti svorį. Ir, antra, tai padidina visuomenės saugumą. Ar žinote, kas yra europinė pusiausvyra?..

Juos nutraukė Rachelė, atėjusi pranešti, kad Diotima laukia Ulricho. Tūcis paprašė paduoti jam paltą ir skrybėlę.

– Jeigu jūs būtumėte patriotas... – pasakė kišdamas rankas į Rachelės laikomo palto rankoves.

– Ką gi aš tada turėčiau daryti? – paklausė Ulrichas ir pažvelgė į juodas Rachelės akių žvaigždes.

– Jeigu būtumėte patriotas, tai truputį atkreiptumėte mano žmonos ar grafo Leinsdorfo dėmesį į tuos sunkumus. Aš to negaliu, vyro lūpose tai skamba smulkmeniškai.

– Betgi į mane čia niekas rimtai nežiūri, – ramiai atsakė Ulrichas.

– Ak, nekalbėkite taip! – gyvai sušuko Tūcis. – Į jus nežiūrima rimtai tokiu būdu kaip į kitus, bet jau seniai jūsų visi labai bijo. Baiminasi, kad galite duoti Leinsdorfui kokį nors visiškai beprotišką patarimą. Ar žinote, kas yra europinė pusiausvyra?! – atkakliai pakartojo diplomatas.

– Manau, kad maždaug numanau, – atsakė Ulrichas.

– Tuomet jus galima pasveikinti! – tarė Tūcis susierzinęs ir įskaudintas. – Mes, diplomatai profesionalai, nė vienas to nežinome. Tai yra tai, ko negalima trikdyti, nes tada visi puls vieni kitus. Tačiau ko negalima trikdyti, niekas gerai nežino. Nagi prisiminkite truputį, kas aplink jus vyko pastaraisiais metais ir dabar tebevyksta: Italijos–Turkijos karas, Puankarė Maskvoje, Bagdado klausimas, ginkluota intervencija į Libiją, įtampa tarp Austrijos ir Serbijos, Adrijos problema... Argi tai pusiausvyra? Mūsų nepamirštamas baronas Erentalis – bet aš jūsų daugiau netrukdysiu!

– Gaila, – apgailestavo Ulrichas. – Jeigu europinę pusiausvyrą galima suvokti taip, tai joje geriausiai atsispindi europietiška dvasia!

– Taip, tai ir yra įdomu, – sutiko Tūcis jau tarpduryje, nuolankiai šypsodamasis. – Ir šia prasme negalima neįvertinti mūsų akcijos dvasinio rezultato!

– Kodėl jūs netrukdote?

Tūcis trūktelejo pečiais.

– Kai pas mus ko nors nori žmogus, užimantis jo šviesybės padėtį, prieš tai negalima stoti. Galima tik viską budriai sekti!

– O kaip jūs gyvenate? – paklausė Ulrichas, kai Tūcis išėjo, mažą juodai baltą durų sergėtoją, kuri dabar vedė jį pas Diotimą.